

Politica, economia e diplomazia a Barcellona a cavallo della guerra civile del 1462-72: qualche nota a partire dai registri del notaio del Consolato del mare Joan Fogassot

**Politics, economics, and diplomacy in Barcelona at the turn of the civil war of 1462-72: some notes from the records of the notary of the Consulate of the Sea
Joan Fogassot**

Elena Maccioni

(Università degli Studi di Cagliari)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-2617-0062>

Date of receipt: dd/mm/yy

Date of acceptance: dd/mm/yy

5. Bibliografia

Actes del I Congrés d'Història del Notariat Català (1994). Barcelona: Fundació Noguera.

Actes del II Congrés d'Història del Notariat Català (2000). Barcelona: Fundació Noguera.

Aloisio, Mark (2017) 'Alfonso V and the anti-Turkish crusade', in Housley, Norman (ed.), *The Crusade in the Fifteenth Century. Converging and Competing Cultures*. London: Routledge, pp. 64-74.

Ascheri, Mario (1988) 'Istituzioni politiche, mercanti e mercanzie: Qualche considerazione dal caso di Siena (secoli XIV-XV)', in Mozzarelli, Cesare (a cura di), *Economia e corporazioni. Il governo degli interessi nella storia d'Italia dal Medioevo all'età contemporanea*. Milano: Giuffrè, pp. 41-55.

— (2004) 'I problemi del successo', in *Perspectivas actuales sobre las fuentes notariales de la Edad Media*. Zaragoza: Universidad de Zaragoza, pp. 113-125.

Astorri, Antonella (1998) *La Mercanzia a Firenze nella prima metà del Trecento. Il potere dei grandi mercanti*. Firenze: Olschki.

- Badia, Lola (2015) *Història de la literatura catalana. Literatura medieval, II. Segles XIV-XV*. Barcelona: Enciclopèdia Catalana. Ed. Barcino.
- Baiges, Ignasi J. (1994) 'El notariat català: origen i evolució', in *Actes del I Congrés d'Història del Notariat Català*. Barcelona: Fundació Noguera, pp. 131-166.
- Bartoli Langeli, Attilio (2006) *Notai: scrivere documenti nell'Italia medievale*. Roma: Viella.
- Basso, Enrico (2005) 'I genovesi in Inghilterra fra tardo Medioevo e prima età moderna', in Gallinari, Luciano (a cura di), *Genova una "porta" del Mediterraneo*, vol. I. Genova: Brigati, pp. 523-574.
- (2014) 'Pirateria e guerra di corsa nel Mediterraneo: l'osservatorio genovese', in Tanzini, Lorenzo - Tognetti, Sergio (a cura di), *Il governo dell'economia. Italia e penisola iberica nel basso Medioevo*. Roma: Viella, pp. 205-228.
- Battle, Carme (1973) *La crisis social i econòmica de Barcelona a mediados del siglo XV*. 2 voll., Barcelona: CSIC.
- Beltran, Vicenç (2006) *El cançoner de Joan Berenguer de Masdovelles*. Barcelona: L'Abadia de Montserrat.
- Bernaus, Magda (2011) 'La capella de la Llotja dels mercaders de Barcelona: "ab senyals reynals, e de la Lotge, e de Muncade"', in Terés, Maria Rosa (coord.), *Capitula facta et firmata. Inquietuds artístiques en el quatre-cents*. Barcelona: Universitat de Barcelona, pp. 295-327.
- (2015) *Les llotges i les seves funcions a les ciutats medievals. El cas de Barcelona*, Tesi di dottorato, Universitat de Barcelona.
- Bezzina, Denise - Calleri, Marta - Mangini, Maria Luigina - Ruzzin, Valentina (2022) (a cura di), *Giustizia, istituzioni e notai tra i secoli XII e XVII in una prospettiva europea. In ricordo di Dino Puncuh*. 2 voll., Genova: Società Ligure di Storia Patria.
- Burguera, Victòria (2020) *Els perills de la mar. Pirateria, captiveri i gestió del conflicte marítim a la Corona d'Aragó (1410-1458)*, Tesi di dottorato, Universitat de Barcelona.
- Capmany, Antoni de (1787) *Ordenanzas de las armadas navales de la Corona de Aragon*. Madrid: Imprenta Real.

- Carrère, Claude (1967) *Barcelone centre économique à l'époque des difficultés (1380-1462)*. 2 voll., Paris: École pratique des hautes études.
- Cases, Lluïsa (2001) *Inventari de l'Arxiu historic de protocols de Barcelona. I. segles XIII-XV*. Barcelona: Fundació Noguera.
- Cifuentes, lluis - Salicrú, Roser - Viladrich, Mercè (2015) (coord.) *Els catalans a la Mediterrània medieval: noves fonts, recerques i perspectives*. Roma: Viella.
- Cocco, Fabio (2006) *Il potere sovrano nel regno di Sardegna. Dal 1324 al 1418*. Cagliari: C.N.R.
- Colon, Germà - García, Arcadi (1984) *Llibre del Consolat de Mar*. Barcelona: Fundació Noguera-Fundació Salvador Vives Casajuana.
- Compagna, Anna Maria (2019) 'Romanç, obra e complant sulla prigionia, liberazione e morte del Principe di Viana: l'impegno politico nella poesia catalana del Quattrocento', *Medioevo Europeo. Rivista di filologia e altra medievalistica*, 3 (2), pp. 163-198.
- Cortes de los antiguos reinos de Aragón y de Valencia y Principado de Cataluña publicadas por la Real Academia de la Historia. Cortes de Cataluña (Comprende desde el año 1377 al 1401)* (1901). vol. IV, Madrid: Real Academia de la Historia.
- Costamagna, Giorgio (1995) *Il notaio a Genova tra prestigio e potere*. Milano: Giuffrè.
- Coulon, Damien (1996-1997) 'Un élément clef de la puissance commerciale catalane: le trafic du corail avec l'Égypte et la Syrie: (fin du XIVE-début du XVe s.)', *Al-Masaq. Studia arabo-islamica mediterranea*, 9, pp. 99-149.
- (2012) 'Lluís Sirvent (vers 1387-1444), homme d'affaires, ambassadeur et promoteur de lignes de grand commerce barcelonais', in Malamut, Élisabeth - Ourfelli, Mohamed (a cura di), *Les échanges en Méditerranée médiévale. Marqueurs, réseaux, circulations, contacts*. Aix-en-Provence: Presses Universitaires de Provence, pp. 215-239.
- (2013) *Barcelona i el gran comerç d'Orient a l'Edat Mitjana. Un segle de relacions comercials amb Egipte i Síria-Palestina (c. 1330-c. 1430)*. Barcelona: Editorial Base.
- Cruselles, José María (1998) *Els notaris de la ciutat de València. Activitat professional i comportament social a la primera meitat del segle XV*. Barcelona: Fundació Noguera.

- De Boer, Dick (2010) 'Joan Fogassot and "los fets de Flandes"'. A Forgotten Episode of the Catalan Mercantile Connections with Flanders in 1460-1461', in *Power and Persuasion*. London: Brepols, pp. 243-272.
- De Riquer, Martín (1984) *Història de la literatura catalana*. vol. III, Barcelona: Editorial Ariel.
- Del Treppo, Mario (1972) *I mercanti catalani e l'espansione della Corona d'Aragona nel secolo XV*. Napoli: L'arte tipografica.
- (1986) 'Il regno aragonese', in *Storia del Mezzogiorno*. vol. IV.2, Napoli: Edizioni del Sole, pp. 87-201.
- Desportes, Pablo (1999) 'El consulado catalán de Brujas (1330-1488)', *Aragón en la Edad Media*, 14-15, pp. 375-390.
- Diccionario biográfico electrónico de la Real Academia de Historia* <<https://dbe.rah.es/biografias/15470/juana-de-aragon>>, (26 agosto 2022).
- Duran, Daniel (2008) (a cura di) *Un mar de lleis. El llegat jurídic marítim i comercial català a la Mediterrània*. Barcelona: IEMed.
- (2015) 'Consolats de mar i consolats d'ultramar. La defensa de l'espai marítim en temps de Martí l'Humà', in *Martí l'Humà. El darrer rei de la dinastia de Barcelona (1396-1410). L'interregne i el Compromís de Casp*. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans - Deputazione di Storia Patria per la Sardegna, pp. 577-599.
- Estudis sobre historia de la institució notarial a Catalunya, en honor de Raimon Noguera* (1988). Barcelona: Fundació Noguera.
- Feliu, Gaspar (2004) 'La crisis catalana de la baja edad media: estado de la cuestión', *Hispania*, 64/2, pp. 435-466.
- (2007) 'Mercaders-banquers barcelonins: l'endeudament de la monarquia i la fallida de la taula de canvi de Pere des Caus i Andreu d'Olivella el 1381', *Quaderns d'Historia*, 13, pp. 197-210.
- Ferrer, Maria Teresa - Moeglin, Jean-Marie - Péquignot, Stéphane - Sánchez, Manuel (2005) (coord.) *Negociar en la Edad Media: actas del Coloquio celebrado en Barcelona los días 14, 15 y 16 de octubre de 2004*. Barcelona - Madrid - Val-de-Marne: Institución Milá y Fontanals - Casa de Velázquez - Université de Paris XII.

- (1984) 'La conquista della Sardegna e la guerra di corsa nel Mediterraneo', in Carbonell, Jordi - Manconi, Francesco (a cura di), *I catalani in Sardegna*. Cagliari: Silvana Editoriale, pp. 35-40.
 - (1995) 'Barcelona i la política mediterrània catalana: el Parlament de 1400-1401', in *XIV Congresso di Storia della Corona d'Aragona, (Sassari-Algero, 1990), La corona d'Aragona in Italia (secc. XIII-XVIII), 2.1 Presenza ed espansione della Corona d'Aragona in Italia (secc. XIII-XV)*. Sassari: Carlo Delfino ed., pp. 427-443.
 - (1999a) 'El Consolat de Mar i els Consolats d'Ultramar, instrument i manifestació de l'expansió del comerç català', in Ferrer, Maria Teresa - Coulon, Damien (a cura di), *L'expansió catalana a la Mediterrània a la baixa Edat mitjana*. Barcelona: CSIC, pp. 54-79.
 - (1999b), 'Jurisdicció i control de la navegació a la ribera i mar de Barcelona', *Anales de la Universidad de Alicante. Historia medieval*, 12, pp. 113-133.
 - (2005) 'La defensa marítima catalana contra el cors barbaresc. La reacció després del saqueig de Barenys (1406)', in *La Corona catalanoaragonesa i el seu entorn mediterrani a la Baixa Edat Mitjana*. Barcelona: CSIC, pp. 101-134.
- García, Arcadi-Ferrer, Maria Teresa (1983) *Assegurances i canvis marítims medievals a Barcelona*. 2 voll., Barcelona: Institut d'Estudis Catalans.
- Guidi, Francesco (2012) 'Mercanti-banchieri fiorentini tra Londra e Bruges nel XV secolo', in Tanzini, Lorenzo - Tognetti, Sergio (a cura di), *"Mercatura è arte". Uomini d'affari toscani in Europa e nel Mediterraneo tardomedievale*. Roma: Viella, pp. 11-44.
- Gunzberg, Jordi (1994) 'Antoni Vinyes: notari, ambaixador i polític (Barcelona-Nàpols: 1424-1488)', in *Actes del I Congrés d'Història del Notariat Català*. Barcelona: Fundació Noguera, pp. 373-387.
- Iglesia Ferreirós, Aquilino (1997) 'La formación de los libros de consulado de mar', *Initium: Revista catalana d'història del dret*, 2, pp. 1-372.
- Igual, David (1998) *Valencia e Italia en el siglo XV: rutas, mercados y hombres de negocios en el espacio económico del Mediterráneo occidental*. Castelló: Bancaixa, fundació Caixa Castelló.
- Juncosa, Eduard (2015) *Estructura y dinámicas de poder en el señorío de Tarragona. Creación y evolución de un dominio compartido (ca. 1118-1462)*. Barcelona: CSIC.

- Kedar, Benjamin (1985) 'L'Officium Robarie di Genova: un tentativo di coesistere con la violenza', *Archivio Storico Italiano*, 143, pp. 331-372.
- Lane, Frederic (2015) *Storia di Venezia*. Torino: Einaudi.
- Lazzarini, Isabella (2015) 'Storia della diplomazia e International Relations Studies fra pre - e post- moderno', *Storica*, 65, pp. 9-41.
- (2016), *Communication and Conflict. Italian Diplomacy in the Early Renaissance, 1350-1520*. Oxford: Oxford University Press.
- Letizia, Michela (2007) *La poesia oggettiva nella letteratura medioevale catalana*, Tesi di Dottorato, Università Federico II di Napoli.
- Lloret, Albert (2020) 'Un poema autògraf de Joan Fogassot', *Translat Library*, 2 (3). <<https://doi.org/10.7275/nfst-fn51>>, (26 agosto 2022).
- Luongo, Alberto (2016) 'Notariato e mobilità sociale nell'Italia cittadina del XIV secolo', in Tanzini, Lorenzo - Tognetti, Sergio (a cura di), *La mobilità sociale nel medioevo italiano. Competenze, conoscenze e saperi tra professioni e ruoli sociali (secc. XII-XV)*. Roma: Viella, pp. 243-271.
- Maccioni, Elena - Tognetti, Sergio (2016) (a cura di) *Tribunali di mercanti e giustizia mercantile nel tardo Medioevo*. Firenze: Olschki.
- Maccioni, Elena (2016) 'Una rappresaglia contro mercanti genovesi gestita dal Consolato del mare di Barcellona (1417-1422)', in Maccioni, Elena - Tognetti, Sergio (coord.), *Tribunali di mercanti e giustizia mercantile nel tardo Medioevo*. Roma: Viella, pp. 127-156.
- (2017) 'Il ruolo del Consolato del mare nella guerra catalano-aragoneso contro i giudici di Arborea', in Schena, Olivetta – Tognetti, Sergio (a cura di), *Commercio, finanza e guerra nella Sardegna tardo medioevale*. Roma: Viella, pp. 167-196.
- (2019) *Il Consolato del mare di Barcellona: tribunale e incorporazione di mercanti (1394-1462)*. Barcellona - Roma: Institut de Recerca en Cultures Medievales - Viella.
- (2022) 'Mercato cambiario e uomini d'affari a Barcellona durante la guerra tra Alfonso il Magnanimo e la Repubblica fiorentina', *Anales de la universidad de Alicante. Historia Medieval*, 23, pp. 61-86.
- Madurell, Josep Maria (1963) *Mensajeros barceloneses en la corte de Nápoles de Alfonso V de Aragón : 1435-1458*. Barcelona: s.n.

- Madurell, Josep Maria - Noguera, Raimundo (1965) *Privilegios y ordenanzas históricos de los Notarios de Barcelona*. Barcelona: s.n.
- Marrella, Fabrizio - Mozzato, Andrea (2001) *Alle origini dell'arbitrato commerciale internazionale: l'arbitrato a Venezia tra Medioevo ed età moderna*. Padova: Cedam.
- Martone, Luciano (1984) *Arbiter-arbitrator: forme di giustizia privata nell'età del diritto comune*. Napoli: Jovene.
- Meloni, Giuseppe (1993) (a cura di) *Acta Curiarum Regni Sardiniae. Il Parlamento di Pietro IV d'Aragona*. Cagliari: Consiglio Regionale della Sardegna.
- Miquel, Laura (2018) 'Les finances municipals de Barcelona: aproximació a través d'un llibre de clavaria (1414)', in Morelló, Jordi - Orti, Pere - Verdés, Pere (coord.), *Renda feudal i fiscalitat a la Catalunya baixmedieval. Estudis dedicats a Manuel Sánchez Martínez*. Barcelona: CSIC, pp. 279-319.
- (2020) *La guerra civil catalana i la crisi financera de Barcelona durant el regnat de Joan II (1458-1479)*, Tesi di dottorato, Universitat de Girona.
- (2019) 'La estructura del primer banco público de Europa: la Taula de Canvi de Barcelona (siglo XV)', *Medievalismo*, 29, pp. 297-321. <<https://doi.org/10.6018/medievalismo.407021>>, (15 dicembre 2023).
- Olla, Gabriella (2005) *Studi sulle istituzioni amministrative e giudiziarie della Sardegna nei secoli XIV e XV*. Cagliari: Deputazione di Storia patria per la Sardegna.
- Ortí, Pere (2007) 'Les finances municipals a la Barcelona dels segles XIV i XV: del censal a la taula de canvi', *Quaderns d'Historia*, 13, pp. 257-282.
- Paviot, Jacques (1995) *Portugal et Bourgogne au XVe siècle. Recueil de documents extraits des archives bourguignonnes (1348-1482)*. Lisbonne - Paris: Centre culturel Calouste Gulbenkian - Commémoration des Découvertes Portugaises.
- Peláez, Manuel J. (1981) *Catalunya després de la guerra civil del segle XV*. Barcelona: Curial.
- Péquignot, Stéphane (2009) *Au nom du roi: pratique diplomatique et pouvoir durant le règne de Jacques II d'Aragon (1291-1327)*. Madrid: Casa de Velázquez.
- (2013) 'Negociér la sujétion? Les catalans et le choix des nouveaux seigneurs durant la guerre civil catalane', in *El compromiso de Caspe (1412). Cambios dinásticos*

- y constitucionalismo en la Corona de Aragón*. Zaragoza: Obra Social de Ibercaja, pp. 620-629.
- (2017) (a cura di) *Les langues de la négociation: Approches historiennes*. Rennes: Presses universitaires de Rennes.
- (2017) 'Les langues des négociations au XVe siècle. L'exemple de Barcelone', in Dejanirah, Couto - Péquignot, Stéphane (a cura di), *Les langues de la négociation. Approches historiennes*. Rennes: Presses Universitaires de Rennes, pp. 97-127 <<https://books.openedition.org/pur/155787#bodyftn108>>, (26 agosto 2022)
- Pifarré, Dolors (2002) *El comerç internacional de Barcelona i el mar del Nord (Bruges) al final del segle XIV*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat.
- Pontieri, Ernesto (1969) *Ferrante d'Aragona re di Napoli*. Napoli: Edizioni Scientifiche Italiane.
- Rubió, Jordi (1950-1958) *Literatura catalana*. Barcelona: Editorial Barna.
- Ruzzin, Valentina (2018) 'Notai-funzionari tra città e colonie nella seconda metà del XV secolo: Antonio da Torriglia', in Ruzzin, Valentina (a cura di), *"Notariorum itinera". Notai liguri del basso Medioevo tra routine, mobilità e specializzazioni*. Genova: Società ligure di storia patria, pp. 153-190.
- Ryder, Alan (1992) *Alfonso el Magnánimo: rey de Aragón, Nápoles y Sicilia, 1396-1458*. València: Alfons el Magnànim.
- (2007) *The wreck of Catalonia. Civil war in the Fifteenth Century*. Oxford: Oxford University Press.
- Simbula, Pinuccia (1993) *Corsari e pirati nei mari di Sardegna*. Cagliari: C.N.R.
- Smith, Robert Sidney (1978) *Historia de los consulados de mar (1250-1700)*. Barcelona: Peninsula.
- Solórzano, Jesús Angel - Sicking, Louis - Arízaga Beatriz (2015) (coord.) *Diplomacia y comercio en la Europa Atlántica Medieval. Nuevos estímulos para la revitalización de una disciplina académica*. Logroño: Instituto de Estudios Riojanos.
- Tanzini, Lorenzo (2014) 'Tribunali di mercanti nell'Italia tardomedievale tra economia e potere politico', in Tanzini, Lorenzo - Tognetti, Sergio (a cura di), *Il governo dell'economia. Italia e Penisola Iberica nel basso Medioevo*. Roma: Viella, pp. 229-255.

Vicens, Jaime (1953) *Juan II de Aragón (1398-1479). Monarquía y revolución en la España del siglo XV*. Barcelona: Teide.

Viu, María (2021) *Una gran empresa en el Mediterráneo medieval. La compañía mercantil de Joan Torralba y Juan de Manariello (Barcelona-Zaragoza, 1430-1437)*. Madrid: CSIC.